

Кальницький Яків Ісакович

Біографія

Яків КАЛЬНИЦЬКИЙ

Кальницький Яків Ісакович народився 23 жовтня 1895 року в колишньому Катеринославі в сім'ї дрібного маклера. Належної освіти здобути не зміг, прогигів в окопах першої світової війни понад два роки. А з лютого 1917 року з головою поринув у вир революційної руйнації старого світу, формував дружини Червоної гвардії, командував червоноармійським полком у кривавій хурделиці громадянської війни. Певний час служив у ДПУ, затим вступив на навчання до Дніпропетровського металургійного інституту.

1924 року опублікував автобіографічні нотатки "От февраля до Октября". Окрилений успіхом, полишив навчання, переїхав до Харкова і цілком віддався творчій роботі. Перу Я. Кальницького належать книжки повістей та оповідань "Всякое бывает" (1925), "В багровом кольце" (1927), "Острозубая камса" (1928), "Человек, которого убили" (1929), "Сын полка" (1931), "Огни в Арктике" (1934), "Письмо в Америку" (1934), "Остров голубых песцов" (1937), "Новоземельские рассказы" (1938). Остання збірка мимовільно стала фатальною в долі її автора. Так сталося, що її примірник він подарував з автографом своєму давньому знайомому Едуардові Єнукідзе, братові незмінного секретаря ВЦВК Авеля Єнукідзе. Та коли брати Єнукідзе з волі Сталіна були піддані репресіям, під час трусу в квартирі "запеклого троцькіста", молодшого з них, було знайдено книжку Я. Кальницького з дарчим написом. Для харківських служителів сталінської Феміди цього виявилось досить, щоб звинуватити її автора в приналежності до "антирадянської сіоністської шпигунської організації".

4 червня 1938 року Кальницького було заарештовано. А вже 18 червня його змусили написати розлоге зізнання в тому, що він давній і заклятий сіоністський шпигун і затятий антирадянець.

Як же сталося, що бойовий червоний командир так швидко, за якихось два тижні перебування за ґратами, вщент морально зломився, збезчестив своє минуле й майбутнє?

Вичерпну відповідь на це запитання дав у листі до Сталіна сам Кальницький. Виявляється, одразу ж після арешту його було кинуто на так звану горішню "жаровню" — в крихітну камеру № 53, де на запаскудженій підлозі знемагало в п'ятдесятиградусній спеці, в задусі та смороді, без води і їжі вісімнадцятеро в'язнів. Уже на першому допиті слідчий Паволоцький із своїми підручними ґрунтовно "ознайомив" колишнього героя громадянської війни з методами "обробки" непокірливців. І на прощання порадив напівпритомному письменникові: "Якби ми хотіли тебе знищити, то розстріляли б без зайвих розмов. Але нам потрібно, щоб ти розкався, склав зброю. Розколись, що ти сіоністський шпик, і будеш жити, дихати, може, й писати..."

Вночі перед 18 червня Кальницький прийняв фатальне рішення. А вранці попросив у наглядча олівець і папір щоб написати "щиросердне зізнання".

На віддяку Паволоцький розпорядився перевести податливого в'язня з "жаровні" до іншої камери і не мордував, як інших, нічними допитами. А сам зайнявся розшуком Шабсаї Цві, рабина з Палестини, який, за свідченням Кальницького, нелегально приїздив до Харкова. Та збігали тижні, минали місяці, а наслідки були нульові, аж поки один із столичних "шерлокхолмсів" не впізнав у загадковому рабині Шабсаї Цві середньовічного єврейського лжемесію Саббатая Цеві, котрий у 1666 році проголосив себе намісником Бога на землі і обіцяв повернути всіх євреїв з вигнання в землю обітовану й з'єднати їх із християнами в єдиній вірі.

Цю загадку повністю підтвердив і викликаний 3 вересня на допит Кальницький. Він категорично відмовився від своїх попередніх свідчень, заявивши, що всю оту нісенітницю з рабином Шабсаєм придумав "у стані тяжкої моральної і фізичної депресії під впливом камери і під тиском слідства". І далі: "Я швидше дам себе вбити на допитах, аніж підтримуватиму брехливу версію". Годі слідчий без зволікань сфабрикував свідчення давно стертого на гулагівську пилі колишнього міністра в єврейських справах при Петлюрі Пінсуха Красного, нібито Красний свого часу особисто завербував Кальницького в антирадянську сіоністичну терористичну організацію й доручив проводити серед письменників розкладницьку агітацію. А щоб це свідчення було підперте бодай якимось доказом, зажадав від керівництва Харківської організації Співки письменників характеристику Кальницького, і невдовзі одержав за підписом І. Плахтіна, Л. Юхвіда і Ю. Смолича такий документ:

"За час перебування в Харківській організації письменників член СП Кальницький Я. І. неодноразово на зборах, а також у приватних розмовах висловлював політичне шкідливі, а часом і відверто антирадянські випадки... Часто в своїх промовах говорив: "Припустимо, що фашисти переможуть нас..." Таким чином створюючи поразенські настрої і об'єктивно утверджуючи переконання про можливість і невідворотність воєнної інтервенції проти СРСР... На зборах Кальницького неодноразово попереджували й критикували подібні його випадки... Коли парторганізація з активом письменників викривала ворога народу Галушку Д. О., Кальницький активно виступав на захист Галушки. В боротьбі нашої організації з ворогами народу ніякої участі не брав, навпаки, як це засвідчує приклад із Галушкою, або захищав їх, або стояв осторонь... Задовго до арешту Єнукідзе Кальницький мав із ним тісне спілкування: бував у нього на квартирі, дарував йому свої книги, користувався автомашиною і постійно вихваляв Єнукідзе. Під час судового процесу над троцькістсько-зінов'євською бандою Кальницький приховав від організації факт своїх зв'язків із вищезгаданим ворогом народу, не допоміг своєчасно викрити ворога народу..."

Крім цього громадського доносу, Паволоцький долучив до справи показання "об'єктивного" свідка, якого знайшов в особі прозаїка-фантаста В. Владка, котрий 9 березня 1939 року так охарактеризував свого вчорашнього колегу:

"Впродовж усього свого перебування в СП Кальницький маскувався під

радянського громадянина і патріота, носія революційних заслуг... Під цією машкарою він уміло й підло приховував своє справжнє обличчя ворога. Те, що ми вважали його "дурістю", "зривами", насправді було майстерним проявом ворожої тактики, скерованої на те, щоб тишком-нишком, непомітно шкодити, вести непомітну з першого погляду, а тому особливо шкідливу антирадянську, антипартійну агітацію. Я вважаю, що Кальницький є одним із найуміліше замаскованих ворогів, що й допомогло йому так довго триматися невикритим".

13 березня 1939 року Кальницькому пред'явлено обвинувальний висновок про те, що він належить до "антирадянської сіоністичної терористичної організації, до якої був завербований міністром у єврейських справах при Петлюрі Красним".

Проте Кальницький винним себе не визнав і продовжував посилати скарги на ім'я Берії, Ворошилова, Корнійчука, Папаніна, Вишинського, Сталіна. Все ж 29 жовтня 1939 року особлива нарада при НКВС винесла вирок (протокол № 38): ув'язнити Кальницького Я. І. на три роки у виправно-трудовий табір.

Покарання він відбував в Онегтабі на ст. Пукса Північної залізниці. Незважаючи на всі клопотання його і рідних, рішення особливої наради так і не було переглянуто. Він повністю відкалатав строк ув'язнення й повернувся до Харкова за тиждень до початку Великої Вітчизняної війни. Проте пера в руки більше ніколи не взяв і не писав ні книжок, ні дарчих написів на них.

Помер у забутті й нестатках у лютому 1949 року.

Згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року "Про додаткові заходи по встановленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30-40-х і на початку 50-х років" Кальницький Я. І. повністю реабілітований.

Олекса Мусієнко

ЛУ 34 (4443) 22.08.1991